

Po drugi strani so se avtorji potrudili vsaj toliko, da so stališča srbskih predstavnikov v Bosni in Hercegovini pobrali iz Službenog glasnika srpskog naroda u BiH. Očitno pa slovenska ustava ni bila prevedena v srbsčino in objavljena v beograjskih glasilih, saj so v zborniku navedeni le deli srbske in hrvaške ustave (torej so se potrudili vsaj s 'tujo' pisavo latinico, če se že niso hoteli soočiti s 'tujim' jezikom - slovenščino) in ustave srbskega kulturnega društva Zora! No, zato pa je, verjetno zelo pomemben za usodo Jugoslavije, objavljen dokument o priznanju Pridnesterske republike s strani Republike Srbska Krajina!

Ne dolgo zatem, ko delo malce bolje vzameš v roke, ga že odložiš, saj v njem ne najdeš prav veliko resnega in študioznega pristopa k problematiki. Zbornik je uporaben kot (slab in tendenciozen) izbor mnenj ene strani (in to tiste, s katero ima haaško sodišče največ dela), ki ga na hitro zapreš - a nato na svojo grozo zagledaš platnico, na kateri je razpadla Jugoslavija z rapalsko mejo! Ko ugotoviš, da ne gre za lapsus, saj je na štirinajsti strani zbornika objavljena še ena karta Jugoslavije z mejo pred letom 1941, se še enkrat pošteno zamisliš nad vrednostjo dela. Da se ne bi zmotil in delo uvrstil v rumeni tisk ali humoristično literaturo, še enkrat pogledaš, kdo je delo izdal, da bi se prepričal, če je res, kar si prebral na začetku. Da, res je - akademija znanosti!

Morebitni bralec tega zbornika, ki je s problemi Jugoslavije v preteklosti vsaj v osnovi seznanjen, si s prebiranjem tega dela ne bo pridobil novih spoznanj. Tisti pa, ki o jugoslovanskih težavah ni vedel kaj dosti, bo o njih vedel še manj, kajti zelo verjetno ga bo zavedlo tendenciozno prikazovanje problematike. Kdo pa ne bi verjel strokovnjakom z akademskimi nazivi in izdajam akademije znanosti, saj na notranjih straneh ne piše, da je delo izdalo ministrstvo za propagando, čeprav bi zbornik po vsebini bolj sodil v njegov založniški program.

Aleš Gabrič

Jugoslavskij krizis i Rossija. Dokumenti, fakti, kommentarii (1990 - 1993). (Sovremennaja istorija Jugoslavii v dokumentah, Tom 2). Avtor, sostavitelj, odgovorni urednik E. J. Guskova. Moskva 1993, 502 strani.

Drugo delo po vrsti o sodobni zgodovini Jugoslavije je v zbirki Inštituta znanstvene informatike za družboslovne znanosti Ruske akademije znanosti izšla knjiga Jugoslovanska kriza in Rusija. Ta tematika je ruskim kolegom vsekakor dosti bližje kot pa splošna podoba jugoslovanske krize, ki so se jo lotili v prvi knjigi Jugoslavija v ognju. Toda tudi to drugo delo povzema vse napake, ki so bile zaznavne že v prvi knjigi zbirke, saj avtorji probleme v Jugoslaviji preprosto zožijo na uradna stališča Beograda in jugoslovansko-sovjetske in nato jugoslovansko-ruske odnose na uradne stike Moskve in Beograda, vsem drugim, torej tudi Slovencem, pa je v tej igri namenjena vloga statistov.

Odgovorna urednica E. J. Guskova že kar v uvodnih mislih nakaže enega od glavnih problemov, ki mu je sicer med izborom dokumentov posvetila posebno pozornost. To pa je vprašanje, zakaj se je Rusija priključila 'nepravičnim' sankcijam Varnostnega sveta OZN proti Zvezni republiki Jugoslaviji? S tem, ko je že ob prvi omembi nekega problema avtorica okvalificirala prav konkretno politično odločitev kot 'nepravično', in to brez kakršnekoli obrazložitve ali analize, se je postavila na določeno politično pozicijo - ob tem pa pustila stroko ob strani. Kajti, vsaj po mojem mnenju, ni naloga znanosti soditi in obsojati, temveč analizirati in presoјati. S tem pa, ko se že vnaprej postavimo na določeno stališče, ki ga zagovarja ena od v krizo vpletenih strani, si izbijemo iz rok vso argumentacijo, s katero razpolaga znanost.

Že z omenjeno sporno trditvijo je menda dovolj jasno povedano, da delo, ki naj bi bilo zbornik dokumentov o stališčih Rusije do jugoslovanske krize, prikazuje bolj ali manj le eno plat in eno 'resnico'. Ta je razvidna tudi iz uvodnih tekstov, ki opisujejo stike Rusije z južnoslovanskimi narodi do začetkov tega stoletja. Prvi članek o srbskem vprašanju med Rusijo in zahodnimi silami v 19. in začetku 20. stoletja je sestavil direktor Zgodovinskega inštituta SANU Slavenko Terzić. V njem poskuša 'znanstveno' dokazati vse stereotipe, ki so bili za ustanovo, iz katere prihaja avtor, tako značilni tudi ob pisanju znanega Memoranduma SANU iz leta 1986. O Srbih preprosto govori kot o narodu, ki so dali največ žrtev za Jugoslavijo, pa tega drugi ob razpadanju nekdanje skupne države Jugoslavije ne znajo ceniti. Težnje za doseg nove svetovne delitve (očitno cilja na spremembe po padcu komunizma in po priključevanju držav bivšega socialističnega tabora zahodnim zvezam) avtor primerja z ničemer drugim kot s kolonizacijo Afrike v bivših epohah, saj naj bi s tem na Balkanu uničili identiteto in duhovno samobitnost starih zgodovinskih narodov, kot so Srbi. V vsem tem vidi Terzić seveda oživiljanje "avstro-ogrške imperijske ideologije", ki mu kar ne more pobegniti iz misli kot glavni svetovni nasprotnik srbstva. In da je termin "balkanizacija" prišel v diplomatsko izrazoslovje, po Terziću seveda niso nič krivi balkanski narodi, pač pa zgolj zahodne velesile, posebej Velika Britanija, ki so že od nekdanj hoteli imeti na Balkanu kup malih in neenotnih držav, da bi jih lahko laže obvladovali. Za Terzićev prispevek velja, da na zelo zanimiv način analizira dogajanje na Balkanu v prejšnjem in na začetku tega stoletja, da pa nato vleče vspeorednice s sedanjim časom, ki so preveč posplošene, grobe in zavajajoče. Ko npr. omenja režim Benjamina Kallaya v Bosni in Hercegovini ob koncu 19. stoletja in njegov poskus zgraditve "bosanske nacije" (Terzić jo striktno piše v narekovajih) precej prozorno sugerira, da tudi današnje zahteve Bošnjakov ali Muslimanov po priznanju samobitnosti niso nič drugega kot nadaljevanje nekdanje avstroogrške protisrbske politike. Srbija ima zato vlogo zadnjega zahodnega stebra slovanstva pred Avstroogrsko in germanstvom, vse kar se je dogajalo v preteklosti v Bosni in Hercegovini (vojne 1876-79, aneksija 1908) in balkanske vojne pa niso nič drugega kot le srbsko osvobodilno gibanje. Da so na področjih, ki jih je Srbija v svojem širjenju uvrščala v svojo interesno sfero, živeli tudi pripadniki drugih

narodov, Terzić ne omenja. Tudi zaključek prispevka je v temeljih političen in ne znanstven, saj nam Terzić na dokaj neprepričljiv način sugerira, da je razdelitev Srbov na pet držav (ne navaja, katere države ima v mislih!) lahko vzrok dolgoročne politične nestabilnosti in morda celo povod za večjo mednarodno krizo, "kot je to bilo v začetku tega stoletja". Ob tem seveda med vrsticami daje misliti, da bi bila rešitev srbskega vprašanja po načelu "vsi Srbi v eni državi" lahko trajna rešitev balkanskega kriznega žarišča. Drugi pa so, vsaj tako lahko razumemo Terzićevo pisanje, pri vsaj stvari skupaj obstranskega pomena, če so seveda sploh omembe vredni. Jugoslavija je bila torej, gledano skozi takšna očala, le ustrežna rešitev srbskega nacionalnega vprašanja. Žal pa avtor ob tem ne omenja, da je bilo v tej državi Srbov manj kot polovico, prav tako pa ga ne zanima, kaj so v Jugoslaviji videli in kako so se počutili tisti, ki jih je bilo več kot polovico.

Glavna avtorica dela Guskova je v svojem uvodnem prispevku o jugoslovanski krizi in stališču Rusije ponovila vse napake, znane že iz prve knjige zbirke. Ena največjih je seveda ta, da nikjer ni omenjeno, da je Jugoslavija leta 1990 nekaj povsem drugega kot Jugoslavija leta 1993. Vlada Jugoslavije in ostali jugoslovanski oblastni organi so za uredniško zbornika v obeh primerih očitno eno in isto. Kot da ne bi sredi teh let tudi Rusija priznala samostojnosti Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine in Makedonije. S tem se seveda na precej prozoren način potrjuje teza o kontinuiteti, ki naj bi prešla neposredno iz SFRJ na ZRJ, kajti gre za iste ljudi in iste organe oblasti, da pa gre za drugo državo z drugačnimi mejami in drugačnim ozemljem, avtorica enostavno zamolči. Če ne drugega, pa nas Guskova v pisanju vsaj potrjuje v prepričanju, da Slovenija res ni imela dosti drugih možnosti kot pa ločitev od nekdanje države. Lepo nam pokaže, da Slovencev ni nihče poslušal, jih ničesar vprašal ali 'dal' pravice do lastnega mišljenja. Vse, kar je bilo v Jugoslaviji vrednega za pogovor, je bilo v Beogradu, tam pa je bilo slovensko mnenje, kot nam je dobro znano, v zadnjih letih nekdanje skupne Jugoslavije skoraj obvezno preglasovano in ocenjeno kot "protijugoslovansko". In ob prebiranju dela E. J. Guskove med vrsticami dobiš prav takšen občutek - srbsko stališče je bilo jugoslovansko, vse ostalo pa protijugoslovansko.

Ob več kot poltisoč strani obsegajoči knjigi, ki ima že v naslovu omenjeno jugoslovansko krizo, tako nikjer ne izveš, kaj je sploh mišljeno z 'jugoslovanski' in kaj s 'kriza'. Ali sodijo v krizna žarišča tudi bivše jugoslovanske republike, ki jih je Rusija v tem času že priznala, pa tam ob koncu opisanega časa, leta 1993, ni bilo nikakršnih krvavih bojev (npr. Slovenija in Makedonija)? In kakšno vlogo imajo pri tem samooklicane srbske republike na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini, saj je avtorica 'pozabila' omeniti, da ne gre za mednarodno priznane subjekte?

V primerjavi s prvo knjigo zbirke je vrednost tega dela v tematskem izboru objavljenih dokumentov. Dva sklopa prikazujeta uradna stališča ruskih oblastnih organov, trije pa stališča ruskih nevladnih organizacij in medijev. Iz dokumentov je jasno razvidno stališče Rusije, ki skuša po svojih najboljših močeh pomagati celovitosti Jugoslavije in seveda tistim, ki celovitost zagovarjajo. V času slovenske

vojne je tako sovjetsko ministrstvo za zunanje zadeve 29. junija 1991 pozvalo evropske politike, naj priskočijo na pomoč "jugoslovanskemu narodu" (v ednini!), nekaj dni kasneje, 8. julija 1991, pa je Mihail Gorbačov govoril o državljanski vojni in razkolu v Jugoslaviji. Tudi izbor dokumentov je po svoje enostranski, saj ni navedb o ruskem priznanju Slovenije in Hrvaške, omenjeno je le priznanje Makedonije. Iz dokumentov pa je dovolj razvidno, kdaj je tudi Rusija zaostрила stališče do druge strani, ne le do tistih, ki so želeli samostojnost. Za Slovence je npr. zanimiv govor ruskega zunanjega ministra Andreja Kozireva v vrhovnem sovjetu 26. junija 1992, torej točno leto dni po začetku vojne v Sloveniji. Kozirev je v govoru kritiziral jugoslovansko vodstvo, ker ni uspelo obvladati Jugoslovanske ljudske armade, kar se je začelo že v noči iz 25. na 26. junij 1991, ko je JLA intervenirala v Sloveniji. O tej in dejavnosti vojske v drugih nekdanjih jugoslovanskih republikah je Kozirev dejal: "To je tragedija, ki je podobna temu, kot če bi, denimo, Rusija uporabila oborožene sile bivše Zveze proti Belorusiji kot odgovor na zahteve te republike zagotoviti si svojo neodvisnost in suverenost." Da je bil Kozirev zaradi kritik na račun Beograda v vrhovnem sovjetu deležen ostrih besed ruskih deputatov, menda ni potrebno na dolgo razlagati. Iz objavljene parlamentarne razprave je jasno, da tudi ruskim poslancem razmere v nekdanji Jugoslaviji niso povsem jasne.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim je izbor dokumentov veren odraz ruskega stališča do nekdanje Jugoslavije in zato prav priročen za vsakogar, ki ga podrobneje zanima razpad Jugoslavije iz širšega mednarodnega vidika. Samo delo bi bilo zato verjetno dosti boljše, če bi bili objavljeni le dokumenti brez uvodnih, strokovno zelo spornih člankov. Če si z njimi strokovna javnost ne bo mogla pomagati, pa bodo v uvodnih prispevkih zagovarjana enostranska in tendenciozna stališča vsaj pripomogla h krepitvi tradicionalno dobrih rusko-srbskih odnosov, ki so jim avtorji tako in tako posvetili največ pozornosti. Avtorji bi zagrešili dosti manjšo napako, če bi tudi naslov dela prilagodili temu vprašanju (rusko-srbskim odnosom), ne pa srbskega vprašanja enostavno razglašali za edino in s tem seveda največjo težavo razpadanja nekdanje večnacionalne Jugoslavije.

Aleš Gabrič